

Cuprins

INTRODUCERE.....	7
MARATON	
Atena salvează civilizația vestică (490 î.Hr.).....	11
GAUGAMELA	
Alexandru creează o nouă lume (311 î.Hr.)	28
ZAMA	
Un imperiu în cumpănă (202 î.Hr.)	48
PĂDUREA TEUTOBURGICĂ	
Divizarea Europei (9 d.Hr.).....	70
ADRIANOPOL	
Sfârșitul supremației romane (378 d.Hr.)	85
YARMUK	
Începutul cuceririlor islamice (636)	104
HASTINGS	
Reconstruirea Europei (1066)	118
INVINCIBILA ARMADĂ	
Miracolul plutitor (1588)	138
BREITENFELD	
Apariția războiului modern (1631).....	164
ANNUS MIRABILIS	
Nașterea supremației britanice (1759)	183
SARATOGA	
Victoria amatorilor (1777)	203
TRAFALGAR	
Planurile lui Napoleon, dejucate (1805).....	225

VICKSBURG	
Separarea Confederației (1863)	241
MARNA	
Sfârșitul vechii Europe (1914).	262
BĂTĂLIA PENTRU ANGLIA	
Oprirea naziștilor (1940)	287
MIDWAY	
Oprirea Japoniei imperiale (1942)	311
KURSK	
Sfârșitul lui <i>Drang Nach Osten</i> (1943)	330
NORMANDIA	
Dangătul morții pentru Germania nazistă (1944)	349
DIEN-BIÊN-PHU	
Înfrângerea imperialismului (1954).	374
PODUL STRATEGIC PESTE EUFRAT	
Drumul spre Bagdad (2003)	393
<i>Mulțumiri</i>	411
<i>Note</i>	413
<i>Index</i>	449

Contribuția traducătorilor:

Andra Hâncu: Introducere, Maraton, Gaugamela, Zama, Pădurea Teutoburgică, Adrianopol, Yarmuk, Hastings, Invincibila Armadă, Breitenfeld, *Annus mirabilis*, Saratoga

Radu Andriescu: Trafalgar, Vicksburg, Marna, Bătălia pentru Anglia, Midway, Kursk, Normandia, Dien-Biën-Phu, Podul strategic peste Eufrat

James Lacey, Williamson Murray, *Moment of Battle. The Twenty Clashes That Changed the World*

Copyright © 2013 by James Lacey and Williamson Murray

All rights reserved.

This translation published by arrangement with Bantam Books, an imprint of The Random House Publishing Group, a division of Random House, Inc.

© 2013 by Editura POLIROM, pentru ediția în limba română

Hărți de Dave Merrill

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: William Turner (1775-1851), *Bătălia de la Trafalgar* (1808)

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

LACEY, JAMES

Douăzeci de bătălii care au schimbat lumea / James Lacey, Williamson Murray; trad. de Andra Hâncu și Radu Andriescu. – Iași: Polirom, 2013

Index

ISBN: 978-973-46-3643-3

- I. Murray, Williamson
- II. Hâncu, Andra (trad.)
- III. Andriescu, Radu (trad.)

94(100)

Printed in ROMANIA

James Lacey, Williamson Murray

**Douăzeci de bătălii
care au schimbat lumea**

Traducere de
Andra Hâncu și Radu Andriescu

POLIROM
2013

Spania a avut succesele sale. În anul 1580, ultimul moștenitor legitim al coroanei portugheze a murit. Prin intermediul mamei sale, o prințesă de origine portugheză, Filip a pretins coroana. Mai erau și alți pretendenți, dar aceștia nu aveau singurul lucru de care Filip nu ducea lipsă – o armată. În ceea ce a constituit un precedent renașcentist al războiului-fulger, două armate spaniole, una condusă de tomnaticul duce de Alba, iar cealaltă de ducele de Medina Sidonia, au cucerit Portugalia. Cu ajutorul unei flote spaniole conduse de Álvaro de Bazán, marchiz de Santa Cruz, eroul bătăliei de la Lepanto, armata a cucerit Lisabona la sfârșitul lunii august. În mai puțin de două luni, una dintre cele mai mari puteri europene⁵ a încetat să mai existe ca stat independent. Alăturând Portugalia provinciilor sale, Spania nu a câștigat doar un mare imperiu dincolo de Atlantic, ci a moștenit și flota cu ajutorul căreia portughezii străbăteau oceanele. Până în acest moment, Spania fusese o mare putere mai ales în Marea Mediterană, dar galioanele care dominau în zona acestei mări nu erau de mare valoare în Oceanul Atlantic. Deși Spania avea o flotă compusă din galioane cu pânze, acestea nu se comparau cu navele de război rapide pe care le construiau englezii. Primind aproape o duzină de galioane portugheze solide și dotate cu tunuri⁶, Spania a devenit o adevărată putere maritimă în Atlantic.

Aceasta nu a fost ultima dintre victoriile spaniole. Sub conducerea iscusită a ducelui de Parma, pe care Filip îl trimisese în Olanda în anul 1578, armatele spaniole cuceriseră, până în anul 1580, cea mai mare parte din Flandra și se pregăteau să ia cu asalt fortărețele olandeze din Brabant. Până în anul 1585, Ypres, Bruges și Gent căzuseră și ducele de Parma părea de neoprit. Mai grav era faptul că, în acel an, asasinii tocmiți de spanioli au reușit să-l ucidă pe Wilhelm de Orania. În lipsa conducerii sale însuflețite, moralul și perspectivele olandezilor au intrat într-o etapă sumbră. Ducele de Parma nu era genul de persoană care ar fi lăsat să-i scape o situație avantajoasă. În următorul an, armata sa a cucerit marele port Antwerpen. În timpul bătăliei purtate pentru cucerirea marelui oraș, spaniolii au fost întâmpinați, pentru prima oară, de o armă nouă și înspăimântătoare – „focul iadului” –, care avea să influențeze enorm rezultatul luptei în care se implicase armada. „Focul iadului” era un tip special de navă incendiară proiectată de un inginer italian pe nume Federigo Giambelli. În interiorul carenelor, constructorii

amplasaseră două locașuri alungite special proiectate, umplute cu 3.200 de kilograme de praf de pușcă de cea mai bună calitate. Întregul spațiu ce înconjura aceste containere era plin cu schije de fier. Deși nu a reușit să salveze orașul Antwerpen, explozia unui astfel de vas – numit *Hoop*, „Speranța” – a ucis 800 de soldați spanioli și s-a făcut auzită la o departare de 80 de kilometri. Faptul că proiectantul acestor arme infernale se afla în Anglia când Armada străbătea mările i-a îngrozit pe comandanții spanioli. Navele incendiare au fost întotdeauna periculoase pentru flote, dar „focul iadului” a adăugat valențe noi și îngrozitoare acestei vechi amenințări și mulți au crezut că aveau să primejduiască însăși existența flotei spaniole.

Când situația din Olanda se schimba în favoarea Spaniei, cea din Franța s-a înrăutățit, cel puțin din punctul de vedere al Elisabetei. François, duce de Alençon și Anjou și moștenitor al tronului, a murit pe neașteptate în anul 1584, odată cu el sfârșindu-se linia descendenților direcți. Henric de Navara, protestant și conducător al cauzei hughenotilor, era următorul descendent, dar a fost considerat nepotrivit de majoritatea catolicilor francezi din pricina religiei sale. Pentru a nu-i permite unui protestant să ajungă pe tron, catolicii au format „Liga”, avându-l în frunte pe Guise. Războaiele religioase din Franța, care păruseră să se domolească, au reizbucnit cu furie reînnoită. Nedorind să vadă Franța sub conducerea unui protestant⁷, Filip a format o alianță cu Liga catolică și cu Guise. Au încheiat un tratat la Joinville, prin care Spania se angaja să-l susțină pe cardinalul de Bourbon (unchiul lui Guise) în revendicarea tronului și să acorde Ligii o imensă subvenție în bani gheață plătibili în fiecare an.

Când Filip a adăugat acestei liste un embargo asupra tuturor navelor engleze, a schimbat valul de opinie din rîndul sfetnicilor Elisabetei. Pentru prima oară, majoritatea consilierilor reginei erau dispuși să riște un război total. Iar regina era dispusă să le asculte sfaturile. Dîndu-și seama că, dacă Anglia nu reușea să stăvilească valul de succese ale spaniolilor, puterea lui Filip avea să devină imbatabilă, Elisabeta și-a pregătit contraatacul. Olanda fusese plasată sub protectorat englez și regina parcimonioasă a început să aloce fonduri mai mari problemei olandeze. Dar, de această dată, ea a depășit nivelul sprijinului neimplicat pe care-l oferise pînă atunci și a promis să plaseze o armată pe continent. Cu puțin timp

înainte de Crăciunul anului 1585, Robert Dudley, contele de Leicester, a ajuns la Flushing și a început să se implice în tot felul de operațiuni împotriva ducelui de Parma. Elisabeta a început de asemenea să acorde un ajutor financiar substanțial armatei din Franța a lui Henric de Navara, ajungând pînă la a plăti cheltuielile uneia dintre cele două mari armate ale lui Henric.

În prima jumătate a deceniului 1580, Spania și Anglia au alunecat încet spre război, fără a se avînta brusc în prăpastie. Două evenimente le-au plasat pe traiectoria care a făcut ca războiul să nu mai poată fi evitat. Primul a venit în două etape. Serviciile secrete extrem de performante ale Elisabetei, conduse de maestrul de spionaj Francis Walsingham, spărseseră codurile spaniolilor și citeau o serie de mesaje trimise din Spania catolicilor din Anglia. Astfel, Walsingham a reușit să zădărnicească mai multe atentate ale spaniolilor la viața Elisabetei. La rîndul lor, aceste tentative de asasinat au dezlănțuit furia Elisabetei. În consecință, la sfîrșitul anului 1585, ea l-a trimis în misiune pe Sir Francis Drake, cu 25 de corăbii, pentru a ataca litoralul spaniol. Întrucît Drake a plecat cu două dintre corăbiile din flota oficială de război a reginei, Elisabeta a anunțat în mod lipsit de echivoc că-i susținea pe „Lupii de Mare”. Timp de aproape două săptămîni, Drake a organizat raiduri pe coastă⁸, combinînd afrontul adus coroanei spaniole cu distrugerea considerabilă a proprietăților acesteia. Resimțind usturimea pierderilor și a ofensei, Filip a început imediat pregătirile de război.

Cînd Filip a decis să înceapă războiul, o parte din planul său era să sprijine o revoltă a catolicilor pentru a o detrona pe Elisabeta și a o aduce pe tron pe rivala ei aflată în închisoare, Maria Stuart, regina Scoției. Acest plan a fost dejucat cînd Walsingham a implicat-o direct pe Maria în complotul Babington – un alt atentat la viața Elisabetei. După ce-și ținușe verișoara închisă timp de 19 ani prin diverse castele și conace, regina s-a lăsat convinsă de consilierii ei că Maria era prea periculoasă pentru a i se mai permite să trăiască și a hotărît să-i semneze mandatul de execuție în luna februarie a anului 1587. Decapitarea Mariei a înfuriat Europa catolică și l-a mîhnit în mod deosebit pe credinciosul Filip, care s-a considerat întotdeauna un apărător al credinței. Moartea ei l-a silit, de asemenea, pe Filip să schimbe obiectivul și strategia apropiatei sale campanii. Incapabil de a găsi un alt pretendent potrivit pentru

tronul Angliei, Filip a decis să întreprindă o invazie de proporții pentru a o detronea pe Elisabeta, încoronînd-o pe fiica sa, Isabella, și aducînd Anglia înapoi în sînul Bisericii Romano-Catolice.

Filip a lăsat în seama lui Santa Cruz sarcina de a aduna flota. Nefiind persoana care să gîndească la scară redusă, Santa Cruz i-a spus lui Filip că, pentru a avea succes, ar fi necesare 150 de nave însumînd 77.250 de tone, însoțite de 400 de vase de dimensiuni mai mici. Dintre acestea din urmă, cel puțin 40 aveau să fie puternicele galioane de război spaniole și portugheze. Odată ce avea să treacă de apărarea navală a englezilor, Santa Cruz spunea că va mai avea nevoie de 55.000 de soldați, majoritatea experimentați, care să lupte pe front pentru a cuceri Anglia. Conform opiniei lui Santa Cruz, întregul demers avea să coste patru milioane de ducați, o estimare cu mult depășită.

Celălalt comandant militar de elită al lui Filip, ducele de Parma, avea în minte un plan mult mai simplu. El a recomandat ca aproximativ 30.000 de soldați să fie detașați din armata aflată în Flandra și trimiși pe ascuns dincolo de Canalul Mîneicii în corăbii mici cu pînze. Parma era sigur că putea să traverseze Canalul în 12 ore, după care ar fi urmat imediat un marș către Londra. Nu se aștepta la vreo formă de opoziție care ar putea rezista mult în fața soldaților săi experimentați. Întrucît majoritatea soldaților cu experiență din Anglia erau deja pe continent, alături de ducele de Leicester, judecata lui Parma pare corectă, presupunînd că spaniolii ar fi putut să pregătească vasele și armata în secret.

Pentru orice eventualitate, Filip a optat pentru o combinație între cele două planuri. O mare flotă avea să pornească din Iberia, încărcată cu soldați. Totuși, deși acești soldați aveau să fie disponibili și pentru operațiunile desfășurate pe coastă, în principal, ei trebuiau să ajungă la bordul navelor de război engleze și să le captureze. Această flotă avea să se întîlnească cu armata condusă de Parma pe coasta Flandrei și să o însoțească în traversarea canalului. Pentru a se asigura că mobilizase suficienți soldați pentru ca invazia să fie încununată de succes⁹, menținînd presiunea asupra olandezilor, Filip a recrutat o altă armată de mercenari din Italia și a trimis-o spre nord pe faimoasa „Cale spaniolă”. Modul în care flota avea să-și sincronizeze sosirea cu cea a armatei lui Parma¹⁰, dat fiind caracterul foarte rudimentar al sistemelor de comunicații la acea

vreme, rămânea nesoluționat, precum multe alte lucruri, „în speranța că se va produce un miracol”. Acest miracol nu s-a produs.

În vreme ce Invincibila Armadă se aduna, pregătirile au fost îngreunate de cele două mari blesteme ale domniei lui Filip: lipsa constantă de fonduri și Sir Francis Drake. În cea mai mare parte a anului 1586 și începutul anului următor, Elisabeta a sperat că va ajunge la un acord de pace cu Spania. Ea nu știa că ambasadorul englez la Paris era plătit de spanioli și îi comunica o mulțime de rapoarte false referitoare la intențiile pașnice ale Spaniei. Mai mult, regina nu și-a dat seama că ducele de Parma se prefăcea că ia în serios negocierile de pace din Flandra pentru a câștiga timp, astfel încât Armada să-și desăvârșească pregătirile. Apoi, în mod inexplicabil, în luna martie a anului 1587 i-a ordonat lui Drake să plece pe mare, poruncindu-i să producă stricăciuni cât mai mari flotei spaniole. Nefiind genul de om care să piardă timpul, Drake și-a isprăvit pregătirile și a luat imediat drumul mării. Nu era cîtuși de puțin prea devreme. Imediat ce corăbiile lui au plecat, Elisabeta s-a răzgîndit. Din fericire pentru soarta Angliei, mesagerii ei nu l-au mai ajuns din urmă pe Drake.

Pe data de 29 aprilie 1587, Drake a ajuns la Cádiz cu 16 corăbii de război și șapte pinase¹¹. Acolo a găsit 60 de nave de mari dimensiuni și o mulțime de alte corăbii mai mici. În timp ce au respins cîteva tentative defensive destul de ineficiente, englezii și-au petrecut noaptea respectivă și ziua următoare distrugînd vasele spaniole și depozitele de provizii. Cînd ducele de Medina Sidonia a sosit, aducînd tunuri și 6.000 de soldați, Drake s-a retras fără grabă, dar nu înainte de a-și aproviziona complet flota cu provizii capturate de la spanioli. În urma lui au rămas 24 de nave spaniole avariate și tone de provizii, destinate Invincibilei Armade, distruse. După cum și-a descris Drake isprava, reușise „să-i pîrlească barba regelui”. Pentru a face și mai multe pagube, Drake a pornit de-a lungul coastei, prădînd și distrugînd orice navă spaniolă destul de imprudentă încît să încerce să treacă de blocada instituită de el. Înainte de a se îndrepta din nou spre Anglia, a capturat vasul *Sao Filipe*, care se întorcea din Indii încărcat de comori, dintre care 10 procente i-au revenit lui Drake.

Din pricina ravagiilor făcute de Drake timp de două luni, Spania a pierdut 100 de nave de neînlocuit de diverse mărimi și au crescut inestimabil costurile necesare Invincibilei Armade. Aceste costuri

ajunseseră deja la 10 milioane de ducați, iar întârzierea cauzată de Drake adăuga acelei sume cîte 700.000 de ducați pe lună. În ciuda unor cantități-record de argint expediate din minele de argint Potosí din Bolivia, vistieria a făcut față cu greu în continuare. Încă și mai grav era faptul că, atunci cînd Filip s-a îndreptat către bancherii săi genovezi pentru a le cere împrumuturi prin care să înlocuiască proviziile distruse de Drake, aceștia nu s-au arătat interesați să-l ajute. Maestrul de spionaj al Elisabetei își dădea adevărata măsură a valorii sale în aceste clipe grele prin care trecea Anglia. Le explicase cît se poate de clar bancherilor că aveau să plătească scump dacă ajutau coroana spaniolă. Mai mult, alte surse de finanțare disponibile spaniolilor, cum ar fi comerțul, au secat, întrucît majoritatea flotei transatlantice a Spaniei era mobilizată în cadrul Invincibilei Armade. Stricăciunile pricinuite de Drake și neputința lui Filip de a aduna suficiente fonduri pentru a acoperi pierderile au amînat cu un an plecarea Armadei.

În acest timp, Santa Cruz, comandantul Invincibilei Armade, a murit. Regele l-a înlocuit cu cel ce venise în ajutorul Cádizului, Medina Sidonia. Sidonia era inteligent, harnic, muncitor, plin de tact și mărinimie. De asemenea, el era unul dintre cei mai mari aristocrați ai Spaniei, un factor important pentru a-i ține la locul lor pe subordonații săi invidioși. Pur și simplu, nici măcar în vremuri de restriște mulți comandanți spanioli nu erau dispuși să urmeze ordinele cuiva de rang social inferior. Sidonia avea toate calitățile unui mare comandant al forțelor maritime, cu excepția celor pe care le-a enumerat el însuși într-o scrisoare adresată regelui, prin care îi cerea să-l scutească de această îndatorire. După cum l-a avertizat pe Filip, îi lipsea total experiența pe mare, nu avea informații despre inamic sau despre planurile de război, sănătatea îi era precară și era predispus la rău de mare. Cu toate acestea, era un bun administrator și a făcut progrese semnificative, reorganizînd flota și pregătind-o de plecarea pe mare.

În sfîrșit, pe data de 30 mai 1588, cele 117 nave și cei 18.973 de soldați ce formau Invincibila Armadă au pornit pe mare. De la bun început, lucrurile au mers prost. Cu flota aruncată de colo-colo, risipită din pricina furtunilor, și descoperind că cea mai mare parte a proviziilor putrezise, Sidonia a ordonat ca flota să tragă în La Coruña, în golful Biscaya. La o examinare rapidă s-a dovedit că